

Бродещите ми спомени за доц. д-р Мария Аргирова

проф. дфн Мария Младенова – УниБИТ

Първото ни по-близко запознанство с Мария

Спомням си добре: беше през далечната 1993 г., когато стана ясно, че Колежът по библиотечно дело (преди – Държавен библиотечен институт – ДБИ) има минимален брой хабилитирани преподаватели, а за да продължи съществуването си, той трябваше да се увеличи чувствително. Дотогава за нея знаех, че е един от „стъболовете“ на ЦБ на БАН, че през 1988 г. е защитила успешно дисертация на тема „Изграждане на националния библиотечен фонд от чуждестранна математическа литература“ и че е един от малкото професионално изградени специалисти у нас в областта на библиотечните фондове. Знаех още, че през 1963 г. е завършила руска филология в СУ „Св. Климент Охридски“, а по-късно е придобила и специалност в катедра „Библиотечкознание, библиография и научна информация“ към Философско-историческия факултет на същия университет, след което веднага е участвала в конкурс за научен сътрудник в ЦБ на БАН (1973).

Тогава реших да отделя „Библиотечни фондове“ от дисциплината „Библиотечни фондове и каталози“ (БФК) в самостоятелен учебен курс и да поканя Мария Аргирова да го преподава.

Така се постигаха две цели – увеличаваше се броят на хабилитираните преподаватели и осъществявах една моя стара идея – да разделя проблемите на фондовете и каталозите, тъй като учебният материал беше доста обемист и затрудняваше значително усвояването му от студентите.

Поканих Мария на среща. Споделих идеята си. Изслуша ме с тревога и притеснение. Почти отказа предложението ми. Причината – нямала преподавателски опит. Настоятелно я уверих, че ще ѝ помогна с всичко, което ми е по силите. Убедих я да приеме поканата ми, а аз изпълних обещанието си. Оказа се, че тя нямаше нужда от голяма помощ. Положи необходимите усилия и се справи чудесно с поетия ангажимент. Утвърди се като подготвен и знаещ специалист и работи цели 20 години като хоноруван преподавател в катедра „Библиотечкознание и библиография“ (днес „Библиотечни науки“).

Характерът на Мария

С годините ми се налагаше все по-често да общувам с нея и я опознах по-отблизо. Тя все повече ме привличаше с чертите на своя благ характер. Отличаваше се с доверчивост, доброта, отзивчивост и изискано благородство. Беше очарователна и добросърдечна, но над всичко доминираше нейната скромност, поради която не си позволяваше да манифестира своята начетеност пред колегите си.

Мария беше човек на дълга. Думата ѝ тежеше, изпълняваше стриктно както поетите ангажименти като преподавател, така и многобройните административни задачи, които ѝ се възлагаха.

Мария беше фин и деликатен човек, не проявяваше излишно любопитство и не навлизаше в личното пространство на колегите, но мълчаливо пазеше и своето.

Друга черта на характера ѝ беше нейната невероятна почтеност във всичко.

Благодарение на своята добронамереност и обективност тя беше избирана за

рецензент в редица конкурси за заемане на академични длъжности, а рецензиите ѝ винаги бяха положителни, защото умееше да извлича и подчертава доброто у всеки. Беше и мой рецензент в конкурса ми за доцент. По-късно, как се случи – не знам и до днес, тя беше избрана да ме докладва пред комисията на ВАК в конкурса ми за заемане на академичната длъжност професор. Няма съмнение, че е дала висока оценка на кандидатурата ми, защото бях избрана с доминиращо мнозинство. Благодарих ѝ, а тя прие с видимо смущение казаното от мен.

Мария Аргирова като преподавател

Постъпвайки на работа при нас като хоноруван доцент, Мария пое преподаването на задължителната дисциплина „Библиотечни фондове” в специалност „Библиотекознание и библиография” и я чете с успех цели 20 години, като непрекъснато обновяваше съдържанието ѝ и правеше курса си все по-привлекателен и атрактивен. Затова студентите я харесваха и посещаваха редовно и лекциите, и практическите упражнения, които тя водеше.

През годините Мария създаде нови избираеми лекционни курсове, които четеше не само в нашата, но и в други катедри. При нас четеше и дисциплината „Ценни библиотечни колекции”, а в катедра „Книга и общество” на студентите от специалност „Печатни комуникации” водеше курса „Книготърговия и библиотечни фондове”. За магистърската програма на катедра „Библиотечен мениджмънт” подготви курса „Управление на ценни библиотечни колекции”. Богатият ѝ практически опит в изграждането, организирането и опазването на фондовете и колекциите на ЦБ на БАН, придобит в продължение на повече от четири десетилетия, се оказа изключително полезен за създаването на тези дисциплини, които бяха с висока информационна стойност и важни за цялостната подготовка на студентите от различните специалности. Въпреки че бяха избираеми, те ги предпочитаха, защото оценяваха не само задълбочените ѝ знания на вещ експерт, но и начина на поднасяне на съдържанието. За студентите Мария организираше и интересни учебни екскурзии, за да ги запознае de visu с част от ценните и редки издания във фондовете на ЦБ на БАН и на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий”, в които те се докосваха до уникални образци на културното ни книжовно наследство.

Би било жалко, ако нейните високостойностни лекции потънат в небитието. Би било добре ръководството на ЦБ на БАН да се опита да създаде архив на Мария Аргирова, в който да се съберат не само лекциите и ръкописите на многобройните ѝ публикации, но и ръководените от нея дипломни работи.

Мария беше предпочитан научен ръководител на курсови и дипломни работи, защото студентите я харесваха и като човек с изискано поведение, и като ерудиран преподавател. Тя ръководеше разработките им с голяма отговорност и им помагаше всеотдайно. Насочваше ги при избора на теми и тяхното структуриране, както и при реализирането на съдържателната част. Сред ръководените от нея теми преобладаваха историята, съвременното състояние и перспективите за развитие на водещите специални библиотеки в системата на БАН, които тя познаваше в детайли. Получаваха се интересни изследвания, които отразяваха любопитни факти от историческото им развитие, съдържаха сведения за учените, допринесли за еволюцията им; анализираха наличния библиотечен фонд по състав, разкриването му чрез система от традиционни и електронни каталози, както и техния читателски състав, степента на автоматизация на библиотечните процеси. Споделяха се проблемите им, очертаваха се тенденциите на развитието им в условията на новите технологии и т.н. Получаваха се солидни изследвания, а студентите най-често получаваха заслужено високи оценки.

Не мога да кажа колко точно са защитените под нейно ръководство дипломни работи, но сигурно не са по-малко от 60–70. Мисля, че дипломантите оставяха по един екземпляр от тях в библиотеките, които бяха обект на проучванията им.

Някои се дразнеха от това, че тя беше сред любимите на студентите преподаватели и от симпатиите им към нея – резултат както от авторитета ѝ на водещ специалист, така и от цялостното ѝ поведение – изискано и вежливо, внушаващо уважение. Въпреки своя нелек личен живот, който не коментираше, тя успя до края на дните си да съхрани своята доброжелателност към всички.

Мария преживя и някои незаслужени огорчения от членове на моята катедра, които няма да коментирам. Понесе ги достойно и ги отмина с мъдро мълчание.

Преди доста години ръководството на СВУБИТ (и на УниБИТ също) няколко пъти ѝ предлагаше да премине на основен трудов договор при нас. Въпреки че в личен план предложенията бяха доста по-изгодни за нея, тя без колебание ги отказа и остана вярна до края на трудовия си път на ЦБ на БАН.

Администратор, организатор и експерт

Мария Аргирова беше не само сериозен преподавател и ерудиран учен, но и добър администратор, организатор и експерт. Тя умееше да планира не само служебното, но и личното си време, което посвещаваше на изпълнението на поетите отговорности.

При нас редовно участваше в заседанията на катедрата и на Академичния съвет на СВУБИТ, на които доста години беше член.

Редовно участваше и в проверката на кандидатстудентските работи, която беше отговорна и нелека дейност. Известно време беше и секретар на Контролния съвет на СВУБИТ и пишеше отчетите за неговата дейност.

Знаех и за редица други ангажменти на Мария, които изискваха не само много време и съпричастие, но и енергия и компетентност за справянето с тях.

От 1985 г. беше член на Българската секция по библиология, асоциирана с Международната секция по библиология в Париж.

В продължение на пет години (1991–1996) беше сред дейните членове на Управителния съвет на Съюза на библиотечните и информационните работници в България (днес ББИА).

Дълги години беше член на редколегията на авторитетния тематичен сборник „Проблеми на специалните библиотеки”, в който редовно публикуваше солидни студии, интерпретиращи широк кръг от въпроси, свързани с проблемите на академичния библиотечен фонд.

Повече от десет години (1993–2004) беше уважаван член на Научния съвет на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий”.

Две десетилетия участваше в работната група на ТК 16 „Архивна, библиотечна и информационна дейност” към Института по стандартизация в България и допринесе за създаването на поредица от полезни стандарти в нашата професионална област.

Цяло десетилетие беше научен секретар на работната група, чиято задача беше внедряването на АЛЕФ 500 в ЦБ на БАН и в част от нейните многобройни филиали, а екипът се справи успешно с поставената цел.

Не бих искала да пропусна изключителните усилия, които положи Мария при пълната инвентаризация на академичния библиотечен фонд от над 2 млн. тома. Когато в началото на 2000 г. беше установено, че последната му частична проверка е правена през 1958 г., а през следващите 42 години – нито един път, ръководството взе решение да се осъществи цялостна инвентаризация.

В подготвителния етап на проверката, който се извърши под ръководството на Мария, тя имаше заслуга за много дейности, осигуряващи качествено ѝ провеждане. Сред тях ще отбележа само някои. Бяха създадени методически указания за проверката на различните видове документи, определени бяха дневни норми, графици за участието на целия колектив, както и подходящо обучение на колегите.

В хода на проверката се правеха сериозни анализи и изводи за свършеното, дадени бяха и указания за отчисляването на хиляди документи, загубили информационната си стойност. Проверката, започнала в началото на 2003 г., завърши успешно в края на 2010 г. Време, през което Мария извърши истински професионален подвиг.

С осъществяването на тези задачи Мария се доказва и като добър администратор, и като отличен организатор, и като вещ експерт. В изпълнението им тя вложи не само колосална енергия, но и голямо чувство за лична отговорност за случващото се в нашата професионална общност и за бъдещия просперитет на професията ни, на която остана вярна почти четири десетилетия.

Библиографията на доц. д-р Мария Аргирова

В библиографията на Мария, съставена от нея в края на 2009 г., фигурират 202 библиографски публикации, осъществени от 1975 г. насам. В годишния отчет за учебната 2009/2010 година тя добави 11 нови записа – общо 213 творчески изяви, различни по вид, съдържание и обем, които говорят и за рядко срещания ѝ работохолизъм.

Това, което ми направи силно впечатление, е, че 95 от тях са написани в съавторство с колеги не само от ЦБ на БАН, но и с представители на НБКМ, Университетската библиотека, с учени от катедра „Библиотекознание, информационни науки и културна политика” на СУ „Св. Климент Охридски”.

Първи по време сред съавторите ѝ са Мария Кадънкова-Радославова (6) и Радка Пейчева (8). След години сред постоянните ѝ съавтори са Йорданка Безлова (11) и Събина Анева (12), която очевидно е най-предпочитана от Мария за съвместни прояви (числото в скобите показва колко съавторски публикации е имала М. Аргирова със съответния колега). Многобройните съавторски публикации на доц. Аргирова правят силно впечатление, като имам предвид, че пишещите колеги от нашата общност са предимно единаци и рядко участват в съвместни трудове.

Немалко от тях са създадени в екип от трима или четирима автори. Съавторският стил на Мария е уникален случай в професията ни и едва ли скоро ще се повтори, но говори за безспорното ѝ умение да сътрудничи ползотворно с колеги от различни поколения и да работи в екип – качество, което малцина от нас притежават.

В почти всички съвместни публикации името на Мария Аргирова е водещо, което е сигнал, че тя не само е била моторът на проявата, но и е умеела да привлича и обединява съмишленици за обща работа в редица изследвания. Искрено се надявам, че в процеса на съавторството си с нея по-младите колеги са се докоснали не само до нейната ерудиция, но са успели да усвоят и редица изследователски методи и подходи, които тя владееше много добре. Искрено се надявам, че под нейно влияние те са развили у себе си качествата за съвместна работа, които ще им бъдат полезни в бъдеще, че ще си спомнят за наученото от нея.

Прегледът на библиографията на Мария Аргирова отразява и източниците, в които е публикувала и многобройните си статии, студии и доклади. Първата ѝ публикация се появява през 1975 г. на страниците на професионалното ни списание „Библиотекар”, което в

началото на 90-те години на отминалия век (1993) промени името си и стана „Библиотека”. В продължение на почти четири десетилетия тя остана негов уважаван сътрудник.

Значителен брой (над 15) студии тя публикува в тематичния сборник „Проблеми на специалните библиотеки”. Немалко са работите ѝ, печатани в „Списание на БАН”. Тя е сред авторите на „Известия на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий”. С удоволствие сътрудничи и на електронния „Бюлетин на ЦБ на БАН”.

Мария участваше в многобройни национални и международни конференции, както и в осъществяването на немалко проекти.

Повече от десет са участията ѝ в ежегодните конференции на ББИА, публикувани в сборниците на организацията.

Интересни са докладите ѝ на годишните конференции на СВУБИТ и УниБИТ, на

Личните библиотеки на видни учени, съхранени във фонда на академичните библиотеки

Те бяха друго изследователско поле, което трайно привличаше изследователските интереси на доц. д-р Мария Аргирова.

Известно е, че през многолетното си съществуване ЦБ на БАН (от създаването ѝ през 1869 г. до днес) получава като дарение или закупува около 120 лични библиотеки на видни учени, общественици, писатели и политици, които придават самобитност и уникалност на нейния библиотечен фонд от над 2 млн. библиотечни единици.

Мария обичаше да изследва тези библиотеки и го правеше не по задължение, а с подчертани симпатии към личността и делото на дарителите. Вещо разкриваше интересни факти от биографията и приносите им за развитието на българската наука и култура.

Тя старателно проучваше състава на редица лични библиотеки като тези на историка Никола Милев (Библиотека, 1999, № 1, с. 32–35), на юриста и политика Марко Балабанов (Библиотека, 2002, № 2-3, с. 46–50), на унгарския етнограф и етнолог Феликс Каниц, „оставил значима дияра в българската наука“ (Библиотеки. Четене. Комуникации. – В. Търново, 2005, с. 277–285) и др.

Мария търпеливо изследваше техния езиков състав, анализираше съдържанието им по отрасли на знанието, хронологичен обхват на изданията, спираше се на дарените книги, на автографите и посвещенията, на подвързиите и екслибрисите.

Немалко време тя отдели и на изучаването на царската библиотека от над 20 000 тома, постъпила в ЦБ на БАН през 1948 г., за която зная, че е била „рай за библиофилите“. С публикациите за нея тя разсея разпространяващото се през 90-те години на миналия век убеждение сред част от гражданството, че е унищожена. Опровергавайки тези твърдения, тя подготви няколко публикации, в които разкри малко известни моменти от нейната история и състав и някои от многото редки и ценни издания, съдържащи се в нея (Библиотекар, 1991, № 7-8, с. 82–84).

Спомням си колко вълнения преживя Мария през 2006 г. във връзка с посещението на Симеон Саксбургготски в Българската академия на науките. Имаше желание да направи изложба на книги от царската библиотека, но за нещастие в хранилището, в което се намираха те, беше протекъл покривът, а най-много вода се беше изляла точно над нея. Въпреки случилата се беда, Мария успя да направи желаната изложба.

По повод на посещението на Симеон Саксбургготски в Специализираното висше училище по библиотекознание и информационни технологии във връзка с удостояването му с почетното звание „Доктор хонорис кауза“, аз помолих Мария да ми услужи с книги от царската библиотека, за да направим и ние една неголяма изложба. Тя ми съдейства с готовност, направихме експозицията, която се охраняваше добре. Веднага след изпращането на госта взех кола и върнах книгите, като едва тогава си дадох сметка за отговорността, която бях поела, и какво би се случило, ако някоя от книгите, дадени ми по списък, изчезнеше...

С изследванията си върху личните библиотеки на видни български личности Мария не само припомняше делата им „на ползу роду“, но ги правеше видими за научната и културната общност на България. Така тя не само доказваше своята компетентност на книговед и библиотековед, но и разкриваше пред българската интелигенция част от голямото ни книжовно културно наследство.

Добре би било, ако някои от по-младите колеги продължат традицията, създадена от Мария Аргирова, и насочат изследванията си в тази благодатна и интригуваща сфера на книгознанието.

Изследвания, свързани с изграждането, разкриването и използването на библиотечния фонд в системата на библиотеките на БАН

Това беше друга сериозна тематична зона, в която Мария осъществяваше задълбочени изследвания.

За нея библиотечният фонд не беше резултат от механично натрупване на различни носители на информация, а сложна, но добре организирана система, притежаваща редица общи и специфични свойства, от които най-важното е неговата надеждност. Известно е, че фондът на всяка библиотека е надежден, когато тя успява да задоволи със собствените си ресурси около 75–80% от потребителските търсения. Мария работи с десетилетия за изграждането на такъв фонд не само в ЦБ на БАН, но и в системата ѝ с 47-те филиални библиотеки.

Поради тази причина част от публикациите ѝ бяха свързани с международния книгообмен и с установяването на книгообменни връзки с над 1600 библиотеки и научни организации от 69 страни от цял свят, от които ежегодно пристигат в ЦБ на БАН над 2000 заглавия на периодични издания и над 1700 заглавия на книги. Тя проучваше внимателно международния книгообмен на ЦБ с балканските страни, Русия, САЩ и библиотеките в Швейцария. След като доказа ползата от него, настояваше той да не се прекъсва, въпреки че поддържането му представлява сериозен финансов проблем за БАН. За да осъществи желаната релевантност в набавянето на информационни ресурси в библиотеките от системата на БАН, Мария положи усилия за изграждането на научна концепция за правилното му тематично профилиране в специалните библиотеки по химия, физика, молекулярна биология и др., както и възможностите за полезна координация между тях по редица общи дейности.

Под прицела на вниманието на Мария постоянно беше динамиката в използването на чуждестранната периодика, особено на тази, която преди години се набавяше с валута.

Вниманието на Мария често беше приковавано и от необходимостта за все по-качествено библиотечно-информационно обслужване на учените в българската наука, чието развитие уверено се вписва в условията на информационното общество.

Мария проявяваше интерес и към проучвания, свързани с разкриването на любопитни колекции в състава на библиотечния фонд. Като русист е инициатор на изследвания, разкриващи наличието на руската императорска книга, на руската класика от XIX в. и на руската художествена литература в състава на фонда.

С не по-малък ентузиазъм тя проучва наличието на редки, ценни, миниатюрни и старопечатни издания, както и немските книги по история, постъпили през различни години в академичната книгохранителница.

Мария проявяваше траен интерес към проблеми от сферата на библиотечната социология. В екип с Красимира Папазова и Константина Недкова тя проведе няколко успешни и широкомащабни социологически изследвания, насочени към четенето и читателските интереси на учените от системата на БАН за дълъг период от време.

Направеният бегъл анализ на изследователските полета на доц. д-р Мария Аргирова не изчерпва широтата на нейните научни интереси, а убедително доказва, че тя беше учен с голям изследователски потенциал, трайно насочен към обичаната от нея ЦБ на БАН и 47-те специални библиотеки в нейната сложна структура.

Кой можеше да предположи, че „сметката“ на отпуснатото ѝ време ще бъде закрыта толкова рано, оставяйки неосъществена поредица от нови изследователски проекти...